

Drama som verktyg i arbete med och för att förstå unga vuxna

Kulturens roll inom det sociala området är fortfarande rätt begränsad, trots att forskning betonat dess positiva effekter. Det finns således plats för ett mer etablerat samarbete mellan kultursektorn och det sociala området. Årets Mathilda Wrede-seminarium ordnades den 15.6 i Helsingfors under rubriken *Kultur och dess möjligheter inom det sociala området*. Ett av syftena med seminariet var att presentera det samarbete som förverkligats under vårvintern 2017 tillsammans med skådespelare och dramatiker Harriet Abrahamsson, som representerar Ung Dramatik vid Unga Teatern. Ung Dramatik är ett nationellt projekt som skapar mötesplatser för barn, unga och teaterkonstnärer. Unga erbjuder möjlighet att jobba med professionella teaterarbetare och lär sig skapa teater och skriva dramatik.

Vårt samarbete handlade om att omvandla forskningsresultat gällande ungdomsperspektiv på välfärdstjänster riktade till unga och resultat av ett mångårigt utvecklingsprojekt (DelSam – Ungas delaktighet i samhället) till teatertexter och -scener, genom att erbjuda unga vuxna möjligheten att vara medskapare av en dylik dramaprocess. I arbetet deltog fyra unga vuxna, en utbildad skådespelare, en forskarsocialarbetare och en projektkoordinator. Under dramaprocessen skapades scener utgående från unga vuxnas tidigare erfarenheter av kontakter med samhället och vuxenvärlden, med fokus på bemötande inom välfärdstjänster. Resultaten presenterades på UNG2017-evenemanget i mars 2017 i Tammerfors. UNG2017 är en mötesplats för professionella inom ungdomssektorn. Årets evenemang samlade ihop över 2 800 deltagare.

Syftet med denna text är att reflektera kring betydelsen arbete genom drama eller teater kan ha för unga, speciellt då det kan handla om att bearbeta tidigare erfarenheter. Texten skrivs i dialog med en av de unga vuxna som tog del av dramaprocessen - med fokus på de ungas perspektiv.

Frida: Hur skulle du beskriva dramaprocessen som erfarenhet och upplevelse? Avviker den från eventuella tidigare grupperfarenheter?

Katja: Som upplevelse har det varit roligt, men också utmanande och väldigt lärorikt. För mig har det varit givande att kunna skratta och speciellt överdriva olika erfarenheter av bemötanden inom olika välfärdstjänster, speciellt sådana som kanske inte alltid gått som jag eller andra unga i gruppen önskat. Att acceptera att de blev lite "tassigt" och skratta åt de nu i efterhand i stället för att påverkas negativt, har varit befriande. Med andra ord har det varit ett bra sätt för mig att få bearbeta det som hänt.

Det som gjorde processen utmanande var att jag upplevde arbetet med drama som lite utanför min bekvämlighetszon. Samtidigt kändes det lärorikt, eftersom jag inte deltagit i något liknande förut. Trots att det var ett nytt sätt att arbeta, måste vi våga lita på att slutresultatet skulle bli bra, trots att processen kändes mer otydlig än vad jag varit van vid. Det var nog friheten i den här processen som avviker, enligt mig, från tidigare grupperfarenheter. Efter att ha bestämt ramen för det hela, krävdes det ännu flera träffar innan vi var nöjda med helheten. Helheten hann leva mycket innan vi drog igenom den i Tammerfors inför publiken. Vad har du för tankar om dramaprocessen? Tror du att drama skulle kunna utnyttjas mera i arbetet med unga som befinner sig på utkanten av samhället?

Frida: Att använda sig av olika kreativa arbetssätt i arbetet med att stödja ungas välmående är i sig inte nytt för mig, men detta var trots allt första gången jag och vi samarbetade så här intensivt med

en utbildad skådespelare kring en specifik process. Det som bevisades möjligt genom vår grupp var att i princip vem som helst kan ta del av drama och teaterkonst – det handlar om att skapa en trygg och tillitsfull atmosfär, där fokus inte ligger på prestation. Det handlar också om att skapa en stämning där alla kan vara sig själva och delta på sina egna premisser. Så definitivt tycker jag att vi borde använda mer konstbaserade metoder i arbetet med unga i olika typer av utsatta positioner.

Jag tror framför allt att många fler kunde gynnas av den här formen av arbete. Inom socialt arbete behöver vi flera olika sätt att kommunicera med våra målgrupper. När det kommer till arbete riktat till unga som söker sin plats i samhället, kan ett dylikt sätt att arbeta vara till stor nytta. Olika former av konst kan alltså vara ett väldigt fungerande verktyg att nå en del av dessa unga vuxna – kanske inte alla, men säkert ganska många, om vi paketerar verksamheten på rätt sätt. Päivi Känkänen (2013) som forskat i användningen av konstbaserade metoder i socialt arbete menar att konsten kan i vissa fall vara det enda möjliga sättet att nå eller få kontakt med ett barn eller en ung person. Vad väcker detta hos dig? Vad spelade teater för roll just i vår grupp?

Katja: Jag tror att drama och teater eventuellt kan kännas skrämmande till en början. Tvivlar på att jag själv vågat delta om jag inte känt dig och några andra i gruppen från tidigare, tröskeln skulle ha varit för hög. Jag tror att jag inte var den enda i gruppen som i början kände sig lite obekvämt med tanken på teater och drama, just för att det var utanför bekvämlighetszonen och något många inte tagit del av förut. Att vi alla hade möjlighet att komma först bara och kolla vad det hela handlade om sänkte tröskeln, tror jag för många. Nästan alla i gruppen sade under den första träffen att de inte ville stå på scen. Men som du sade, i gruppen formades en trygg och tillitsfull atmosfär där fokus aldrig var på prestationen. Och därmed blev vi alla bekvämare och bekvämare med tanken på drama och teater. Och från att ingen ville stå på scenen, deltog alla i gruppen på scenen till sist. De visade sig vara hur roligt som helst!

Jag tycker det är intressant hur konstbaserade metoder kan vara det enda sättet att nå eller få kontakt med ett barn eller en ungdom. Något jag nog skulle ha varit lite skeptisk till före den här erfarenheten, men nu kan jag bra förstå det. Jag kan relatera till vår grupp där teatern spelade en stor roll när vi talade om hur olika situationer kan få en att känna. Och hur en del situationer hade upplevts. Det kan vara svårt att sätta ord på vissa upplevelser och känslor, men med hjälp av teatern fick vi på ett sätt förstå och tydligt ta fram just hur de kan upplevas. Om någon frågat mig hur jag upplevt en viss situation, skulle jag nog ha svårt att beskriva det mer än att säga att det till exempel var en jobbig situation. Med hjälp av teater och drama blev det här ett mera detaljerat svar. Det verkar som om konstbaserade metoder är viktiga. Men hur tror du att man skulle kunna sänka tröskeln att delta?

Frida: Kanske det handlar om hur verksamheten introduceras och presenteras, att man gör tröskeln möjligast låg för att alla skall kunna ta del? Sedan handlar det väl också om vilka möjligheter det finns att arbeta med konstbaserade metoder. Kan tänka mig att i arbeten där den professionellas handlingsutrymme är begränsat, är det svårare att tillämpa alternativa arbetsformer. Dock lämnar det att önska att även i myndighetsutövande arbete hitta rum för denna typ av arbete.

I utvärderingen av denna process har vi sett att arbetet med att skapa och framföra olika scener visat sig ha en korrigerande eller stärkande effekt för er unga. Under dramaprocessen skapades alltså scener utgående från era tidigare erfarenheter av kontakter med samhället och vuxenvärlden med

fokus på bemötande inom välfärdstjänster. Kan du berätta något om dessa scener, vad handlade de om och hur kändes det att skapa dem i grupp?

Katja: Vi framförde fyra olika scener. Den första handlade om en förälder som ville väl, men där den unga upplevde det endast jobbigt och att hen inte blev hörd eller förstådd. Den andra scenen handlade om den ungas inre kamp om att våga och orka söka hjälp gällande psykisk ohälsa. Scenen fortsatte med att hen kommit fram, men tyvärr skickades vidare till en annan instans. I den sista scenen lyfte vi fram hur de för en ungdom kan kännas att sitta på ett mångprofessionellt möte. Vi ville lyfta fram bland annat vikten av en stödperson, att inte ha en klar plan för klienten och att lyssna på den unga i de här fallen.

Det var jätteroligt att skapa scenerna med gruppen. Att få överdriva och tydligt lyfta fram situationer som upplevts jobbiga, diskutera om dem och höra andras erfarenheter har varit givande. När det kommer till psykisk ohälsa är vårdprocessen inte alltid så lätt och det kan kännas omöjligt att orka kämpa vidare. Man kan känna sig väldigt ensam och som att ingen förstår en. I det här hade gruppen, tror jag, en stor betydelse. Att inte känna sig ensam i det jobbiga och kunna relatera till andra i liknande situationer.

Frida: Jag har också tänkt på ledarens eller ledarnas roll och personlighet samt vilken inverkan denna har. Den här gruppen leddes av en skådespelare och en socialarbetare, hur tycker du den här kombinationen fungerade för er deltagare? Vad bidrog de olika professionerna med?

Katja: Jag tyckte att kombinationen fungerade helt super! Båda professionerna bidrog med viktiga element för att det skulle lyckas. Du som jobbat med unga kunde ta oss i beaktan på ett jättebra sätt och uppmuntra oss i att testa på något nytt, medan Harriets kunskap blev tydlig genom dramaövningar, i hur man skriver manus - och skapandeprocessen i sin helhet.

Frida: Avslutningsvis tänker jag att vi kort kunde stanna vid vad vi tar med oss från denna erfarenhet. Jag kan även dra paralleller till social cirkus, som jag också tagit del av som forskare under de senaste månaderna. Både dramaprocessen och den sociala cirkusen är ögonöppnande när det kommer till vad dessa kreativa arbetssätt kan ge deltagarna. Då tänker jag till exempel på verktyg som kan underlätta livet utanför gruppen. Det kan handla om mod, nya förhållningssätt och acceptering av sig själv och sin omgivning. För att detta skall vara möjligt, krävs så kallade "kontrollfria utrymmen" (Känkänen 2013). I ett kontrollfritt utrymme skiftar fokus från det de unga kan uppleva som förväntningar, press och så kallade "måsten" till att stärka deltagarnas livshantering och -färdigheter. I utrymmet skapas rum för positiva upplevelser och att stärka jaget med konst som hjälpmedel.

Frågan är ju hur länge någon möjlig effekt kan hålla i sig. Vad har du tagit med dig från olika typer av grupper och har det påverkat ditt liv utanför grupperna?

Katja: Jag har tagit med mycket från grupper jag deltagit i. Att träffa andra i en liknande situation eller med liknande utmaningar har varit väldigt givande. Att få släppa loss, ha roligt utan att behöva oroa sig vad andra ska tänka är något jag lärt mig i och med grupperna. Det har inte varit möjligt att göra bort sig. Grupperna har gett mig en stark känsla av gemenskap som hjälpt mig bygga på mitt självförtroende. Att vi i grupperna kunnat tala om jobbiga situationer och känslor öppet har hjälpt mig att sluta skämmas över mina egna känslor. Att få tala om allt, det jobbiga, det roliga och det

svåra, utan att någon dömer har varit så skönt. Men även att få uttrycka sig och bli hörd, har varit viktigt för mig. De har varit ett viktigt redskap för mig att bearbeta tuffa saker. Ni har verkligen lyckas bygga en trygg stämning där gruppens deltagare vågar vara och ge av sig själv.

Frida Westerback, forskarsocialarbetare, Mathilda Wrede-institutet
Katja Koverskoi, student

Referenser

Känkänen, Päivi (2013) Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos, Sosiaalityön väitöskirja. Tutkimus109/2013. Terveys ja hyvinvoinninlaitos. Tampere: Juvenes Print.